

před ním pojednal dostatečně Petr Sommer). Překvapí také skutečnost, že ne vždy jsou zjevné citace či převzaté informace doprovázeny náležitým poznámkovým aparátem. Velkou vadou na kráse předkládané publikace je pak terminologie, zrcadlící se již v názvu. Třebaže publikace není chronologicky vymezena, drtivá většina studií se zabývá epochou středověku. Právě pro tuto dobu je však problematické hovořit o benediktinském řádu. Lze pochopit, že se jedná o zažitý termín, jehož nahrazení není stylisticky jednoduché a patrně by neprospělo srozumitelnosti knihy mimo okruh specialistů. Avšak kde jinde než u odborné publikace je možno čekat alespoň poznámku, která by hned v úvodu tyto komplikace vysvětlila a relativizovala dále ze stylistických důvodů používaný termín řád?

JOSEF ŠRÁMEK

Dalibor PRIX, *Kružbová okna presbytáře městského kostela v Uničově. O cestě jednoho motivu napříč 13. stoletím z Francie na Moravu*, Slezská univerzita v Opavě, Opava 2014
422 s., ISBN 978-80-7510-120-4

Autor v úvodu své práce stručně a výstižně zhodnotil současnou situaci ve vědě a výzkumu slovy o tom, že vzniká „společensko-politicky motivovaná záplava nejrůznějších projektů, programů a grantů, vesměs příliš krátkých na soustavnější vědecký výzkum, zato o to důslednější v požadavcích na tzv. výstupy“. Předložená kniha však dokládá, že i v této době s mnohdy nesmyslnými požadavky na „efektivitu“ výzkumu za každou cenu může vzniknout kvalitní a obsahově významná práce. Ta však není jen výsledkem dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace, neboť vznikla především díky nezměrnému mnohaletému badatelskému úsilí autora při studiu středověké architektury.

Středobodem předložené práce se stal městský farní kostel Panny Marie v severomoravském Uničově, který vznikl tak jako řada soudobých sakrálních staveb proto, aby mohl „vzbuzovat respekt a obdiv cizinců, uspokojovat nároky domácích a hlavně zalíbit se Bohu, jehož obranná milost byla podle tehdejšího přesvědčení nejen blahodárná, ale přímo existenčně nezbytná“. Kniha je rozdělena přibližně na čtvrtiny, z nichž ta poslední zahrnuje seznam literatury, fotografií

a rejstříky. V první části se autor zabývá historií farní správy a středověkými stavebními dějinami kostela. Přináší přehled dosavadních výsledků výzkumů a s tím souvisejících názorů badatelů, v kterých mnohdy převládá „magický“ rok 1330 tradovaný jako doba založení a výstavby kostela. Zkoumanou památku dále srovnává z hlediska kompozice půdorysu s řadou příbuzných objektů, zejména s kostely sv. Václava v Olomouci a sv. Mořice v Kroměříži, které jsou spojeny s osobou olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku († 1281), s kostelem sv. Jakuba v Jihlavě a s dalšími sakrálními stavbami na Moravě i ve Slezsku a v Sasku. Někde však při snaze porovnat uničovský kostel s ostatními stavbami naráží na limitující faktor, kterým se stal požár kostela 7. srpna 1779, následná adaptace a s ní související zánik středověkých kleneb a změna podoby některých částí kostela.

V kapitole věnované stavebnímu vývoji Prix na základě formální analýzy a srovnání s příbuznými stavbami přesvědčivě dokázal, že nejstarší část kostela, tedy presbytář se sakristií a spodní část dvojice západních věží, musely vzniknout již za vlády Václava II. na konci 13. století. Nově načrtnutý stavební vývoj městského farního kostela, který byl dlouhou dobou chápán jako deceřiný v podřízeném vztahu ke staršímu farnímu kostelu v nedalekém Medlově, výstižně doplnil velmi kvalitními grafickými rekonstrukcemi stavebních fází, zachycujícími postupný nárůst jednotlivých částí objektu. Analýza shromážděných kamenických značek v rámci možností potvrdila autorovy závěry ohledně začátku stavby kostela, respektive budování presbytáře se sakristií, kladené již do devadesátých let 13. století. Prokázala rovněž účast kameníka pracujícího po jistou dobu i na olomouckém dómu sv. Václava. Odlišné kamenické značky nasvědčují i rozdílnému stáří reprezentativního západního portálu, který autor klade do dvacátých až třicátých let 13. století, což opět dokládá srovnáním s charakterem příbuzných staveb vzniklých ve stejném časovém horizontu.

Obsahově nejvýznamnější a rozsahem největší část knihy se týká hledání původu tvarosloví kružbových oken uničovského presbytáře, respektive sledování původu a vývoje konkrétního motivu kružeb, „v nichž vrcholový, nebo v bohatší kružbové skladbě uplatněný čtyřlíst má osy laloků, vůči sobě kolmé, postaveny nikoliv svisle a horizontálně, ale diagonálně“, jak dále zkráceně uvádí „čtyřlíst pootočený o 45°“. I v této části autor pracuje velmi pečlivě a systematicky, neboť nejprve shrnuje dosavadní publikované názory na jeho původ a význam. Při sledování tohoto v česko-moravské architektuře druhé poloviny 13. století vzácného

motivů putuje za stavbami po celé západní Evropě. Předložené výsledky bezpochyby dokládají nejenom výbornou znalost zahraniční literatury, ale i náročný a rozsáhlý výzkum v terénu. Prixovi se tak podařilo při sledování výskytu zvoleného kružbového prvku shromáždit impozantní množství srovnávacího materiálu. Většinou však nalézá spíše doklady obecného vývoje a užití motivu než konkrétní důkazy o spojitosti nebo o bližším ovlivnění moravského kostela. Autor si je dobře vědom toho, že při hledání analogií k tvarosloví kružbových oken v Uničově nestačí pouze sledovat vybraný motiv na koso usazeného čtyřlístu, nýbrž přinejmenším celou profilaci a kompozici okna. V případě detailnějšího srovnání se mu díky tomu podařilo nalézt přesvědčivé a realitě blízké analogie na presbýtářích kostelů v durynském Mühlhausenu a Arnstadtu.

V závěrečném shrnutí výsledků rozsáhlého výzkumu Prix usoudil, že stavitel uničovského kostela musel být seznámen s charakterem soudobého stavitelství druhé poloviny 13. století v Durynsku. Přehodnocuje význam objektu, když odmítá jeho převažující dosavadní hodnocení jako provinční nebo místní architektury a soudí, že se jedná o „jednu z nejzajímavějších staveb daleko přesahující regionální obzor“. Na základě zjištěných souvislostí se stavbami městských kostelů v království, ale i v Durynsku, vyslovil předpoklad, že se uničovští měšťané dokázali samostatně docela dobře orientovat, „pozorně sledovali, jaké stavby vyrůstají v okolních městech“ a „totéž lze patrně předpokládat u objednavatelů stavby, zejména anonymního uničovského faráře a představitelů města, kteří budování městské stavební pýchy jistě pečlivě krok za krokem sledovali a zevrubně rozvažovali, za co vydají nezanedbatelné částky z kostelní a městské kasy.“ Naproti tomu je však velmi nepravděpodobný předpoklad, že by středověcí měšťané cíleně a systematicky sledovali stavební produkci ve městech, pokud by s nimi neměli obchodní a politické kontakty. Řada takovýchto konkrétních výtvarných nebo architektonických motivů byla většinou výrazem osobité tvorby toho kterého kameníka a jeho zkušeností získaných při školení ve stavební huti a během životní pouti, respektive tvůrčí praxe. Zjištěný charakter a souvislosti formálních prvků oken uničovského presbýtáře s dalšími stavbami je tedy spíše výsledkem zkušeností a znalostí navrhujícího, případně provádějícího kamenického mistra, než cíleného zájmu a konkrétního požadavku městské rady.

Vyznění pozoruhodné knihy poněkud ruší naddimenzované poznámky pod čarou, které v krajním případě zabírají celou stranu; někdy

kvůli snaze zachovat logické propojení s textem na související straně pak grafické řešení vede k mylnému dojmu, že text dané kapitoly na straně končí. Byl tak mnohdy ztracen cenný prostor potřebný pro fotografický doprovod, kterého v takto závažných pracích není nikdy dost, neboť několik stran textu mnohdy nedokáže ozřejmit tolik, co jedno vyobrazení.

Kniha je nepochybně velkým přínosem nejen pro poznání stavebních dějin a významu kostela v Uničově, ale i příkladem studijního přístupu dokládajícího možnosti výpovědi zachovaných částí středověké stavby. I přes velmi nízký náklad si jistě najde podstatně rozsáhlejší okruh zájemců než jen z řad historiků umění nebo milovníků středověké architektury.

ROMAN LAVIČKA

Obrazy krásy a spásy. Gotika v jihozápadních Čechách,
edd. Petr JINDRA – Michaela OTTOVÁ,
Arbor vitae – Západočeská galerie
v Plzni, Plzeň 2013

493 s. + 451 obr.,
ISBN 978-80-7467-059-6; 978-80-86415-93-2

V Úvodu se autoři ideového konceptu Petr Jindra a Michaela Ottová odvolávají na Josefa Opitze a Jaromíra Homolku jako na znalce, kteří rozpoznali osobitost pozdně gotického umění jihozápadních Čech. Oba se také výrazným způsobem podíleli na regionálně zaměřených výstavách, které, jak se později ukázalo i v případě moravsko-slezského cyklu *Od gotiky k renesanci*, umožňují soustředěný týmový výzkum i jeho prezentaci. První část Úvodu stručně vymezuje historický prostor jihozápadních Čech včetně majetkové držby významných šlechtických rodů a konfesního dualismu. V druhé části se dočteme, že autoři výstav věnovali prvořadou pozornost nejen uměleckým dílům samotným, ale i jejich původní náboženské funkci a komunikaci s divákem. Z tohoto hlediska skutečně „obrazy krásy a spásy“ dotvářely samu výstavu a její estetický i poznávací účinek. Současně se však již v Úvodu setkáváme s dnes dosti běžnou transmisí esoterických a teologických subtilit ze středověku do současné religiózně emotivní uměnovědy a odtud zpět do reflexí o artefaktech, jež byly z větší části produkty řemeslné výroby.

Na Úvod navazují tři pojednání o sídelně historickém obraze jihozápadních Čech, jejichž